

Nr 7.

Ankom till riksdagens kansli den 7 maj 1946 kl. 12 m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande i anledning av väckt motion angående förstatligande av de industrier, som hava tillverkning av krigsmateriel som huvuduppgift.

I en inom första kammaren väckt till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion nr 75 ha herrarn *Öhman* och *Linderot* föreslagit, att riksdagen måtte hemställa till Kungl. Maj:t att efter utredning framlägga förslag om förstatligande av de industrier, vilka ha tillverkning av krigsmateriel som huvuduppgift, främst aktiebolaget *Bofors* med dotterföretag, varvid de subventioner och förmåner av skilda slag statsmakterna beviljat dessa företag böra räknas staten till godo vid övertagandet.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttranden över motionen av krigsmaterielverket, försvarets fabriksstyrelse, försvarets forskningsanstalt, överbefälhavaren, 1945 års försvarskommitté samt kommerskollegium. Härjämte har utskottet berett Sveriges allmänna exportförening, Sveriges industriförbund, Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige samt Tjänstemännens centralorganisation (TCO) tillfälle yttra sig i ärendet.

Krigsmaterielverket upptager till behandling i huvudsak allenast de av motionärerna åberopade beredskapsskälerna för ett förstatligande av krigsmaterielindustrien och anför i sådant hänseende bland annat följande:

För sådana fall att de privata krigsindustriföretagen skulle omlägga sin produktion till civila tillverkningar kan det— för att överhuvud taget bibehålla den krigsindustriella beredskapen — bli nödvändigt att staten vidtager särskilda åtgärder i fråga om speciella krigsindustriföretag. Krigsmaterielverket inskränker sig i det följande till att skissera de tänkbara vägarna att säkra eller tillvarataga beredskapskraven, för den händelse åtgärder av nyss antydd art skulle befinnas nödvändiga. Det synes då i första hand böra söras för, att åtminstone de speciella produktionsanläggningarna vidmakthållas. Enär det torde få anses oförenligt med gällande rättsuppfattning att ålägga företagen att utan ersättning vidmakthålla anläggningarna, synes detta ej kunna ske på annat sätt än genom att staten påtager sig härav föranledda kostnader.

Ett visst uppskjutande av tidpunkten för ett eventuellt nedläggande av de ur försvarets synpunkt önskvärda tillverkningarna skulle kunna åväga-

bringas därigenom, att i den mån som statsbeställningarnas omfattning minskas därhän, att ekonomisk tillverkning för leverantören icke är möjlig, staten allteftersom beställningarna avtogs skulle öka enhetspriserna så, att leverantören kunde finna en möjlighet bibehålla ifrågavarande tillverkning. Då denna utväg endast i vissa fall torde leda till önskvärt resultat, måste ytterligare åtgärder förberedas.

Den första väg, som därvid bör undersökas, synes vara att företagen i fråga enligt avtal med staten åtaga sig att på visst i avtalet angivet sätt upprätthålla den industriella beredskapen vid sina speciella produktionsanläggningar. Denna utväg torde vara lämplig och väl genomförbar, därest såsom fallet är med de speciella flygindustriföretagen relativt långfristiga leveranskontrakt kunna upprättas, varigenom en avsevärd del av företagens kapacitet kan bindas.

Emellertid torde avtalsvägen ej vara framkomlig i flertalet fall, emedan det i dessa icke är möjligt att överblicka, i vilken utsträckning företagens kapacitet kommer att tagas i anspråk för krigsmaterielltillverkning, beroende därpå att i dessa fall — i motsats till vad som gäller flygindustrien — medel i nuläget icke kunna bindas för långsiktiga leveransprogram. Då detta sålunda icke är möjligt, möta betydande svårigheter att i ett dylikt rent beredskapsavtal på ett tillräckligt detaljerat och förutseende sätt utforma företagets förpliktelser. Härtill kommer att — då ett dylikt avtal ej är förbundet med ett leveransavtal — med en sådan anordning något ekonomiskt intresse hos företaget att utnyttja, vidmakthålla och utveckla produktionsutrustningen knappast förefinnes. Slutligen torde arrangemanget med dylika rena beredskapsavtal i regel även vara för staten ekonomiskt mindre förmanligt.

Vilka vägar som än väljas för att säkra beredskapskraven, då företagen ej kunna garanteras sysselsättning, måste dessa alltid med nödvändighet innebära, att staten har att lämna särskilt ekonomiskt bidrag och ofta mycket betydande sådant för de extrakostnader företaget har att ikläda sig för beredskapens vidmakthållande. Det är då även naturligt, att detta statens ekonomiska engagemang förenas med ett ekonomiskt och förvaltningsmässigt inflytande i fråga om anläggningarna och deras drift.

Den väg, som synes ligga närmast till hands härvidlag, torde vara att staten inträder såsom meddelägare i företaget och härigenom erhåller möjlighet att utöva kontroll över att beredskapen bibehålles, exempelvis genom av staten utsedda ledamöter i företagets styrelse, särskilda granskningsmän o. dyl., efter i viss mån likartade linjer med dem, som gälla i fråga om bevakandet av statens intressen i malmbolagen. Vidmakthållandet av den för krigsmaterielltillverkning avsedda kapaciteten kan därvid även i framtiden under sådana förhållanden givetvis tänkas komma att kräva kapitalinvesteringar, vilka säkerligen måste finansieras av statsverket.

Enär några speciella beredskapsskäl knappast tala för ett statligt engagemang i privata företag om och i den utsträckning deras produktionsanläggningar äro av normal civil natur, torde denna utväg böra ifrågasättas endast då det gäller företag, som mer eller mindre uteslutande äro specialinrättade för krigsmaterielltillverkning, eller där de speciella anläggningarna kunna organisatoriskt avskiljas från företaget i övrigt eller redan nu bedrivs såsom särskild avdelning, av särskilt dotterbolag eller liknande.

En annan form för säkrande av statsinflytande i nu ifrågavarande företag, som i viss mån skulle kunna innebära större möjligheter till anpassning av krigsmaterielutrustningen för civila tillverkningar under samtidigt hänsynstagande till beredskapssynpunkterna, är vidare, att de delar av ett företags produktionsanläggningar, som äro speciellt inrättade för tillverkning av krigsmateriel, övertagas av staten och organiseras såsom s. k. skuggfabrik. Härmed avses i allmänhet av staten ägda, för tillverkning av krigsmateriel inrättade anläggningar eller utrustningar, vilka vid behov drivas av enskilda industriföretag för statens räkning. Anordningen har under de gångna beredskapsåren tillämpats i en mängd fall och, vill det synas av den hittills vunna erfarenheten, jämväl från nu innevarande avvecklingstid, med gott resultat. I de med företagen träffade avtalen rörande sådana skuggfabriker har i allmänhet intagits bestämmelser därom, att i den mån den statsägda produktionsanläggningen eller viss del därav icke toges i anspråk för tillverkning av krigsmateriel, vederbörande företag få utnyttja densamma för civila tillverkningar mot erläggande till staten av hyra, beräknad med hänsyn till utnyttjningsgraden och anläggningens lämplighet för civil produktion. Statsverket beredes härigenom i viss utsträckning täckning för sina kapitalutgifter och nödvändiga avskrivningar, så länge tillverkning av krigsmateriel pågår vid företaget i fråga. Jämväl därest tillverkning av krigsmateriel upphör men skuggfabriksutrustningens kapacitet i viss utsträckning utnyttjas för civil tillverkning, komma vissa medel att inflyta till statsverket. Härvid måste de kapitalkostnader, som icke täckas betraktas såsom beredskapskostnader. För det fall att skuggfabriken i fredstid icke kan utnyttjas för sådant ändamål, måste staten självklart helt svara för underhållet av anläggningarna. Möjlighet torde dock i de flesta fall förefinnas för staten att genom en lämplig avvägning av hyran göra det ekonomiskt fördelaktigt för företaget att utnyttja anläggningen. I varje fall skulle arrangemanget medföra möjlighet för staten att alltid tillse, att de för krigsmaterieltillverkning avsedda anläggningarna vidmakthållas.

En ytterligare möjlighet innebärande ett större mått av ingripande skulle vara, att staten helt övertog såväl ifrågavarande anläggningar som driften av desamma och utövade verksamheten genom ett statligt bolag eller ett affärsdrivande verk. Härigenom skulle visserligen full möjlighet skapas för staten att tillse, att anläggningarna vidmakthållas. Möjligheten att bedriva forsknings- och utvecklingsarbete bleve dock liksom i alla andra fall beroende av tillgången på medel härför, och verksamhetens effektivitet i detta hänseende — på samma sätt som vid privat drift — sålunda avhängig av, huruvida tillverkningsobjekt i tillräcklig omfattning stode till förfogande. Därtill kommer, att det för närvarande torde vara svårt att bedöma, i vilken utsträckning med de nu tillämpade organisatoriska formerna för drift av statsägda krigsmaterieltillverkande företag och med nuvarande allmänna förutsättningar företagen kunna bereda anläggningar och personal full selsättning med civila tillverkningar och därigenom upprätthålla erforderlig beredskap. Här föreligga för närvarande vissa svårösta problem, varom — i den mån det gäller nuvarande statliga försvarsfabriker — en särskild utredning på Kungl. Maj:ts uppdrag pågår inom krigsmaterielverket. Innan tillräcklig erfarenhet vunnits i frågan, synas försvarsberedskapsskäl knappast kunna åberopas för vidtagande av åtgärder av nu sist diskuterat slag beträffande de privata krigsmaterieltillverkande företagen.

De i det föregående dryftade vägarna för statligt inflytande på här förevarande område ha huvudsakligen tagit sikte på att vidmakthålla de inom landet befintliga, speciellt för krigsmaterieltillverkning avsedda produktionsanläggningarna. Vissa förefintliga privata krigsmaterieltillverkande företag ha emellertid på grund av prissättningen och verksamhetens omfattning haft möjlighet att nedlägga betydande medel på forsknings- och utvecklingsarbeten. Då det gäller att tillgodose denna för beredskapen synnerligen viktiga verksamhet, torde möjlighet härtill knappast förefinnas, därest ej också tillverkning av krigsmateriel — såsom ekonomiskt och tekniskt underlag för detta forsknings- och utvecklingsarbete — kan upprätthållas. Även om betydande belopp av statsmedel ställas till förfogande för dylik verksamhet, blir densamma emellertid ej effektiv ur beredskapssynpunkt, om den ej äger rum i intim kontakt med en tillverkning. Lika litet kan den betydelsefulla beredskap, som ligger i förefintligheten av yrkesskickliga specialarbetare och kvalificerad teknisk ledning, bibehållas, om ej personalen i viss utsträckning kan sysselsättas med krigsmaterieltillverkning.

Av det föregående torde framgå, att om och i de fall de privatägda speciella krigsindustrieföretagen ej skulle kunna eller ej finna det ekonomiskt fördelaktigt att i ur beredskapssynpunkt erforderlig utsträckning upprätthålla en produktion av krigsmateriel på grund av minskade beställningar från det svenska försvaret och på grund av att ekonomiskt tillfredsställande exportmöjligheter ej förefinnas, det kan bliva nödvändigt att från statens sida vidtagna åtgärder till beredskapens upprätthållande i detta hänseende. Frågan om de former, varigenom staten under sådana förhållanden skall kunna tillförsäkras erforderligt inflytande vid ifrågavarande företag, innefattar uppenbarligen en mängd komplicerade och ömtåliga spörsmål.

Krigsmaterielverket har — såsom i det föregående antytts — i sitt utlåtande önskat belysa frågan om motiven och formerna för ett dylikt statsingripande uteslutande ur synpunkten av kravet på vidmakthållandet av erforderlig beredskap inom vårt lands krigsmaterielindustri, och verket har med hänsyn till problemets centrala betydelse för hela vår krigsindustriella beredskap behandlat frågan ur principiella synpunkter, varför verket saknat anledning att för närvarande ingå på de i förevarande motion berörda särskilda företagen och dessas förhållanden.

Spörsmålen synas emellertid verket vara av sådan vikt, att en allsidig utredning i ämnet bör komma till stånd.

Försvarets fabriksstyrelse anför bland annat, att såvitt styrelsen har sig bekant tillverkningen vid de stora krigsindustriella privata företagen inom landet för närvarande bedrives på ett sådant sätt, att några risker för ett spolierande av den ur krigsberedskapssynpunkt erforderliga utrustningen icke nu äro för handen. Någon anledning att ur den angivna synpunkten ingripa för att trygga försvarsberedskapen synes styrelsen med hänsyn härtill för närvarande icke föreligga.

Försvarets forskningsanstalt framhåller, att ur den militärtekniska forskningens synpunkt sett torde, såvitt nu kan bedömas, ett förståtligande av de industrier, som hava tillverkning av krigsmateriel som huvuduppgift, icke innebära några bestämda fördelar. Det förtjänar sålunda framhållas, att det samarbete beträffande vissa forskningsuppgifter, som försvarets forsknings-

anstalt haft med den privata industrien, exempelvis AB Bofors med dotterföretag, varit lika givande och förlöpt lika friktionsfritt som samarbetet med jämförbara statliga företag och institutioner.

Överbefälhavaren framhåller, att det för tillgodoseende av beredskapskravet uppenbarligen är nödvändigt, att krigsindustrien kan sysselsättas i viss utsträckning även i fredstid, och fortsätter:

De beställningar, som härvid kunna utläggas för det svenska försvarets räkning, torde icke bliva av en sådan storleksordning, att driften vid berörda företag enbart härigenom kan upprätthållas i en ur beredskapssynpunkt önskvärd omfattning. Tydligt är därför, att produktionen vid dessa anläggningar delvis måste inriktas på export. Ur forskningssynpunkt är detta också till fördel, eftersom den svenska krigsindustrien för att kunna hävda sig i den internationella konkurrensen måste väl följa med i utvecklingen och ständigt förbättra eller förnya sina konstruktioner. Vid samarbete med utländska kunder och fabrikanter vinnas därjämte erfarenheter och erhållas uppslag, som kunna vara av betydelse. Även då det gäller att finna motmedel, äro kunskaper om den internationella krigsmaterielmarknaden av stort värde. Det framstår sålunda som en beredskapsangelägenhet av första ordningen, att den svenska krigsindustrien beredes möjligheter att fritt konkurrera med utländska företag av samma art. Detta torde emellertid bli väsentligt försvårat — icke minst av utrikespolitiska skäl — därest de inhemska företagen äro statsägda eller drivas i statens regi.

I den mån man genom ett förstatligande av krigsindustrien avser att vinna skärpt kontroll över tillverkning och export, synes det önskade resultatet kunna ernås med redan nu befintliga möjligheter. Tillverkningen inom landet av krigsmateriel torde i och för sig icke ge anledning till friktioner i utrikespolitiskt hänseende. Däremot kan det av denna orsak vara nödvändigt att exporten övervakas. För detta ändamål bör det nuvarande övervakningsorganet, krigsmaterielinspektionen, utnyttjas även i framtiden.

Därest av utrikespolitiska eller andra skäl export icke kommer till stånd, kan ett statligt ingripande bli nödvändigt för att tillgodose beredskapskraven på det krigsindustriella området. De olika former härför, som kunna komma till användning, ha framlagts i krigsmaterielverkets yttrande. Av detta framgår jämväl att en mängd komplicerade och ömtåliga spörsmål äro förknippade härmed. Frågan om vår industriella beredskap är av sådan betydelse att den bör grundligt utredas. En dylik utredning bör dock icke avse endast de av motionärerna angivna företagen utan även omfatta alla de anläggningar, vilka äro av vikt för landets försvar och folkförsörjning i krig eller vid avspärrning. Utredningen bör därför enligt överbefälhavarens mening lämpligen uppdragas åt det organ, som kan beräknas övertaga de uppgifter, vilka hittills påvilat rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap.

1945 års försvarskommitté anför bland annat:

För att kunna förebygga en icke önskvärd nedsättning av den krigsindustriella beredskapen i den mån denna icke uppbäres av statens egna organ kan det måhända bliva erforderligt, att staten på ett eller annat sätt ingriper. Frågan om den eller de lämpligaste formerna för ett sådant ingripande torde kräva särskild utredning. Vid denna, som sålunda icke bör givas den begränsade räckvidd, som avses i den remitterade motionen, bör självfallet

uppmärksamhet ägnas åt de skiftande förhållandena inom den mångfald industriföretag, som de senaste åren bedrivit tillverkning av krigsmateriel, och det mått av inflytande på verksamheten, som staten i vissa fall redan förskaffat sig. Arten och omfattningen av ett ifrågasatt statligt ingripande torde i väsentlig mån bliva beroende på storleken av de kostnader, som staten kan bliva nödsakad att påtaga sig för vidmakthållande av beredskapen. En beräkning av dessa kostnader torde därför utgöra ett betydelsefyllt led i en eventuell utredning.

Kommerskollegium förklarar sig på väsentliga punkter biträda vad Sveriges allmänna exportförening och Sveriges industriförbund anfört i sitt i ärendet avgivna gemensamma yttrande, av vilket i det följande lämnas en sammanfattning. Kollegium framhåller vidare, att det åt 1945 års försvarskommitté meddelade utredningsuppdraget även omfattar försvarets materielutrustning.

Sveriges allmänna exportförening och Sveriges industriförbund anföra i gemensamt yttrande sammanfattningsvis, att ett förstatligande av aktiebolaget Bofors icke, på sätt motionärerna synas antaga, skulle innebära någon fördel i utrikespolitiskt hänseende utan snarast ökad risk för påtryckningar utifrån, att staten redan nu i olika avseenden utövar en ingående kontroll över bolagets tillverkning och försäljning av krigsmateriel, att ett förstatligande av detta företag skulle försvåra uppbyggandet och vidmakthållandet av en, kvantitativt och kvalitativt, tillfredsställande beredskap inom krigsmaterielindustrien och därjämte minska sysselsättningen inom bolagets exporttillverkning, samt att företagets förstatligande även ur statsfinansiell synpunkt skulle visa sig ofördelaktigt. Organisationerna avstyrka den av motionärerna föreslagna utredningen.

Svenska arbetsgivareföreningen hänvisar till exportföreningens och industriförbundets yttrande.

Landsorganisationen i Sverige, som i sin tur inhämtat utlåtande från Svenska metallindustriarbetareförbundet, anser i likhet med nämnda förbund önskvärt att en utredning av hithörande förhållanden kommer till stånd. Svårigheterna vid gränsdragningen mellan egentlig krigsindustri och övrig industri böra icke utgöra ett hinder för en förutsättningslös prövning av samhällets möjligheter att kontrollera och utöva inflytande över krigsindustriens verksamhet. I förbundets utlåtande uttalas, att förbundet icke kan yttra sig om, huruvida en ökad samhällskontroll över produktionen och försäljningen av vapen och ammunition kräver förstatligande av ifrågavarande industrier. Utredningen får visa, om det ur samhällsnyttans synpunkt är lämpligt med förstatligande eller ej.

Tjänstemännens centralorganisation (TCO) har icke något att invända mot en förutsättningslös utredning angående förstatligande av de svenska rustningsindustrierna men är icke beredd att, innan en utredning verkställts, taga

ställning till frågan om ett förstatligande. Ett förstatligande av ett företag måste alltid vara en fråga som i stor utsträckning berör där verksamma tjänstemän och arbetare. De svenska rustningsindustrierna sysselsätta ett mycket stort antal tjänstemän. Därför synes det TCO motiverat, att om en utredning i frågan kommer till stånd en representant för TCO beredes tillfälle medverka i utredningen.

Utskottet. För egen del får utskottet anföra följande.

Den föreliggande motionens yrkande om krigsmaterielindustriens förstatligande motiveras huvudsakligen med de privata krigsmaterielproducenternas roll som krigsanstiftare. Det var också närmast från denna utgångspunkt frågan om denna industris förstatligande behandlades i riksdagen år 1935. Utskottet vill erinra om att sedan dess för vårt lands vidkommande den förändringen inträtt, att i den mån utländska intressen funnits i denna industri, desamma, åtminstone för aktiebolaget Bofors vidkommande, eliminerats. Kontroll över krigsmaterielindustrien har införts liksom ett licenssystem, enligt vilket export av krigsmateriel endast kan ske med Kungl. Maj:ts medgivande. Läget har alltså i dessa avseenden radikalt förändrats och kommer att förändras ytterligare, i den mån kontrollen, såsom avsikten är, skärpes.

Vid bedömandet av frågan om denna industris förstatligande bör man först klargöra vad som innefattas i begreppet krigsmaterielindustri. Detta kan vara svårt nog, då det senaste kriget visat, att praktiskt taget alla slag av industri måst arbeta i rustningarnas tjänst. Emellertid torde motionärerna endast syfta på de industrier, vilka i allmänhet betraktas som krigsmaterielindustrier. Även om man håller sig till dessa, bör det erinras om att de industrier, som framställa krigsmateriel, även tillverka varor, avsedda för civilt bruk. Detta förhållande torde i och för sig måhända icke göra ett förstatligande svårare att genomföra, men det vidgar spörsmålet och bör sålunda beaktas i sammanhanget. Likaså bör beaktas, att vissa industrier, som vid krigstillfällen arbeta i rustningarnas tjänst, i fred helt eller åtminstone i huvudsak arbeta för de civila behovens tillfredsställande.

Motionärerna göra gällande, att »ett förstatligande av krigsmaterielindustrien måste vara i hög grad ekonomiskt fördelaktigt för staten». Denna sin uppfattning torde de främst ha tillägnat sig med ledning av de stora statsbeställningar, som gjorts under krigsåren hos krigsmaterielindustrierna, en utgångspunkt för bedömandet som givetvis icke är giltig för förhållandena i fredstid. Före det andra världskrigets upprustning utgjorde sålunda svenska statens beställningar hos exempelvis aktiebolaget Bofors endast 10 procent av företagets hela tillverkning. Skulle det å andra sidan gå så, som motionärerna förutsätta, att vårt land icke längre skulle kunna hävda sig på den internationella krigsmaterielmarknaden utan den nuvarande krigsmateriel-

industrien tvingades övergå till tillverkningar för civilt bruk, innebure ju det att mera betydande vinster icke längre skulle kunna göras på framställning av krigsmateriel, enär enbart svenska statens beställningar ej skulle ge tillfälle till dylika vinster. I sådant fall skulle nu förevarande skäl för ett förstatligande sålunda ej längre äga giltighet.

Ett förstatligande, som avser bibehållandet av företagens produktionskapacitet, förutsätter sålunda *antingen* att staten tillverkar och exporterar krigsmateriel i ungefär samma omfattning som företagen under förkrigstiden gjort, *eller* betalar de kostnader, som skulle bli förknippade med ett vidmakthållande av såväl industriens produktionskapacitet som dess forsknings- och försöksverksamhet.

Vad krigsmaterielindustriernas vinster angår ha dessa under krigsåren till stor del uppstått genom att krigskonjunkturskatten efterskänkts, och detta har skett för att möjliggöra verksamhetens omläggning i behöflig omfattning för fredsbruk efter krigets slut. Ett villkor härför har för övrigt varit, att utdelningen på bolagens aktier icke fått höjas under denna tid.

Utskottet vill vidare erinra därom, att rustningsindustriens framtid ligger i stöpsleven efter Förenta nationernas tillkomst. I artikel 26 i dess charta heter det nämligen:

»I syfte att främja upprätthållandet och vidmakthållandet av internationell fred och säkerhet under iakttagande av att världens mänskliga och ekonomiska tillgångar i minsta möjliga mån tagas i anspråk för rustningsändamål skall säkerhetsrådet övertaga ansvaret för att, med bistånd av det i artikel 47 omförmälda militära stabsutskottet, planer utarbetas för upprätthållandet av ett system rörande reglering av rustningarna, att underställas Förenta nationernas medlemmar.»

Som synes har Förenta nationernas säkerhetsråd i uppdrag att upptaga denna fråga till behandling, och det finnes anledning förmoda, att detta kommer att ske så snart organisationen blir fullt utbyggd. Innan detta skett och innan ett beslut i frågan fattats av Förenta nationernas generalförsamling, är det omöjligt att veta i vilken riktning ett sådant beslut kan komma att gå. Det kan tänkas, att man kommer att förorda ett förstatligande, det kan likaledes tänkas att man medger även enskilda att tillverka krigsmateriel men under stark såväl nationell som internationell kontroll.

Ehuru utskottet icke har något att i princip erinra mot ett förstatligande av krigsmaterielindustrien, anser utskottet vid angivna förhållanden det vara för tidigt att nu begära att Kungl. Maj:t skall framlägga förslag härom. Det är emellertid angeläget, att alla de förberedelser, vilka kunna vara ägnade att underlätta vårt deltagande i behandlingen av denna fråga inom de Förenta nationernas organisation, vidtagas.

Utskottet får därför föreslå,

att första kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer, att Kungl. Maj:t genom krigsmaterielinspektionen eller på annat sätt noggrant följer frågans utveckling, samt, då tillfället därtill finnes lämpligt, framlägger förslag i ämnet för riksdagen.

Stockholm den 3 maj 1946.

På utskottets vägnar:

IVAR EKSTRÖMER.

Närvarande: Herrar *Ekströmer, Heüman, Nils Elowsson, Albert Andersson**, *Birger Andersson*, fru *Sjöström-Bengtsson** samt herr *Albertsson**.

* Ej närvarande vid justeringen av utlåtandet.

Reservation

av herrar *Ekströmer, Albert Andersson* och *Albertsson*, vilka ansett, att utskottets utlåtande och hemställan bort ha följande lydelse:

»Den föreliggande motionens — — — avsikten är, skärpes.

Även om motionärerna åsyftat, att endast de industrier, som ha krigsmaterieltillverkning som huvuduppgift, skola inbegripas i förstatligandet, är dock att märka, att i viss utsträckning en rent civil tillverkning normalt ingår i dylika industriers verksamhet. Å andra sidan bör beaktas, att många industrier, som i fred helt eller åtminstone i huvudsak ägna sig åt de civila behovens tillfredsställande, vid krigstillfällen arbeta i rustningarnas tjänst.

Motionärerna göra gällande — — — forsknings- och försöksverksamhet.

Utskottet vill vidare — — — som internationell kontroll.

Under alla förhållanden torde det ur beredskapssynpunkt vara nödvändigt, att det även i fredstid i erforderlig omfattning finnes en krigsindustri

inom landet. Med hänsyn till de förhållandevis obetydliga beställningar, som under sådan tid kunna komma att placeras inom landet, är det emellertid tydligt, att en dylik industri i stor utsträckning måste tillverka jämväl för export, om icke staten skall behöva vidkännas orimligt höga kostnader för upprätthållande av en för ett krigstillfälle erforderlig kapacitet hos denna industri. Enligt utskottets uppfattning blir alltså frågeställningen ur nu angivna synpunkt denna: Är staten eller den enskilde företagaren bäst skickad att handhava en krigsmaterielindustri, i huvudsak baserad på export? Svaret läser obetingat utfalla till förmån för den enskilde företagen.

Då utskottet därjämte förutsätter, att 1945 års försvarskommitté har sin uppmärksamhet riktad även på frågor beträffande krigsmaterielberedskapen, får utskottet hemställa.

att ifrågavarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.»
